

<https://helda.helsinki.fi>

põhjalised Soomes loomine, sidemed koduma hargmaisuse mustrid

Kährik, Anneli

2019

põhjalised Soomes loomine, sidemed koduma
hargmaisuse mustrid . .

<http://hdl.handle.net/10138/326157>

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Eestlased Soomes – lõimumine, sidemed kodumaaga ja hargmaisuse mustrid

detsember 2019

RITA-RÄNNE
projekt

RITA-RÄNNE projekt aitab välja töötada teaduslikult põhjendatud innovaatilisi lähenemisi rände ja lõimumise protsesside juhtimiseks Eestis, eesmärgiga aidata kaasa majanduse arengule ja ühiskonna sidususe suurenemisele

KOKKUVÕTE

- ❖ Üleilmses ja mobiilses maailmas kasvav **hargmaisuse** nähtus tekitab vajaduse mõista inimeste igapäevast elu ja kogu ühiskonda uut moodi. Paljud institutsioonid ja inimeste tegevused, nagu töökoht, elukoht, perekond ja tarbimine, ületavad riigi piire. Seetõttu on vaja valmis olla ühiskonna korralduse vastavateks muutusteks, näiteks haridussüsteemis, maksusüsteemis või kodakondsuspoliitikas.
- ❖ Kõige enam seob eestlasi Soomes oma kodumaaga **partneri või pere olemasolu Eestis**. Oluline on ka **kinnisvara** paiknemine Eestis. Soomes teenitud säästud investeeritakse sageli Eestis asuvasse kinnisvarasse. Ka tagasituleku plaan on selgem neil, kel paikneb Eestis kinnisvara.
- ❖ Kui suhtlusvõrgustikud tekivad kergemini ka sihtriiki, siis Eestist Soome läinute puhul jääb peamiseks suhtluskeeleks sõprade-tuttavatega kindlalt oma **emakeel**. Kolmandik Soome läinutest suhtleb sõprade-tuttavatega vaid oma emakeeles. Vaid iga viies Soomes elav eestlane suhtleb peamiselt/vaid soome keeles.
- ❖ Eesti sagedasem külastamine tugevdab nii **sotsiaalseid sidemeid kodumaaga kui Eestiga seotud identiteeti**. Geograafiline lähedus—elukoht Helsingi ja/või Tallinna linnaregioonis – soodustab kahe riigi vahel sagedasemat liikumist.
- ❖ Soome elama asunud eestlased peavad end **väärtushinnangute ja elustiili poolest pigem soomlastega sarnaseks**, kuid hinnangut mõjutab nii lõimumine Soomes kui ka Eestiga kontakti hoidmise sagedus.
- ❖ IKT soodustab kontaktide säilimist Eestiga. **Virtuaalne koosolemine** aitab säilitada peresidemeid, hoida kontakti varasemate sõpradega ning osaleda kodukoha tegemistes Eestis.

AUTORID

Anneli Kährik (Tartu Ülikool)

Olle Järv (Helsinki Ülikool)

Tiit Tammaru (Tartu Ülikool)

Kristi Anniste (SA Praxis)

Teema kokkuvõte põhineb 2019. aasta kevadel läbi viidud küsitlusuuringu „Eesti päritolu rahvastik Soomes“. Küsitlusuuringu eesmärgiks on saada ülevaade Eestist Soome lahkunud inimeste rändepõhjustest, elulust, seotusest Eesti ja Soomega ning tagasirändekavatsustest. Küsitlusuuringu sihtrühm hõlmab 2000ndatel aastatel Eestist Soome läinud ja seal küsitluse hetkeni elavaid 18aastaseid ja vanemaid inimesi. Kokku on antud sihtrühma kuuluvaid inimesi Soomes 16 800, küsitlusuuringu valmis oli 2000 inimest. Uuringut toetab Euroopa Liit Regionaalarengu Fondi kaudu.

SISSEJUHATUS

Eesti päritolu sisse­rändajad (edaspidi eestlased, kuigi hõlmab ka teisi rahvusi) moodustavad Soomes suurima sisse­rändajate rühma. Eestist pärit Soomes elavate inimeste arv on 2018. aasta lõpu seisuga ligikaudu 50 tuhat, moodustades ligi 4% Eesti püsielanikest ja 1% Soome püsielanikest. Eestlased moodustavad Soome sisse­rännanuist ligikaudu 12%. Regulaarselt, kuid ajutise iseloomuga Soome ja Eesti vahel liikuvaid inimesi on aga märksa enam, sest nende andmed Soome rahvastikuregistris ei kajastu. **Eesti rahvusest inimesi on Eestist Soome rännanute seas 77%**, venelasi 8%, soomlasi 3% ja muust rahvusest inimesi 2% (ülejäänud määratlesid end mitmesse rahvusrühma kuuluvaks). Ligikaudu pooltel Soome elama või töötama asunutest on Soome rändamise hetkel olnud alaealine laps/lapsed ja nendest 45% võtsid lapse(d) kohe Soome kaasa.

Kas aga Eestist Soome elama asunud inimesi saab klassikalises mõttes väljarändajateks nimetada? Lühikesed vahemaad ja hea transpordiühendus, palgavahe, keeleline ja kultuuriline lähedus, rändepiirangute puudumine, on Eesti ja Soome vahele kujundanud hargmaise ruumi (Kivisto & Faist 2010; Telve 2017). Ligi pooled eestlastest elavad Helsingi linnaregioonis (sh. Espoos, Kauniainen, Vantaas).

Hargmaisuus ehk transnatsionaalsus tähendab väljarände korral piiriüleste sidemete säilitamist oma päritolumaaga ning mitme riigiga tihedalt seotud olemist või mitmes riigis tegutsemist (Ahas et al 2017). Hargmaisuus on nii ühiskondlik nähtus kui ka protsess, millel on nii ruumiline, sotsiaalne kui ka kultuuriline mõõde. Tehnoloogiate arenguga on üleilmastunud maailmas inimesed järjest rohkem liikuvad ja geograafiline kaugus ei piira enam inimeste vahelist suhtlemist (Sheller & Urry, 2006). Nii on tekkinud tavapärasele väljarändele lisaks täiesti uued riigipiiride ülesed liikumise vormid—näiteks nagu igapäevane piiriülene liikumine naaberriigis tööl käimiseks (Drevon et al. 2018). Samuti on inimestel tekkinud elukohad rohkem kui ühes riigis ning hargmaise elustiili juures säilitatakse endiseid sotsiaalseid kontakte paralleelselt uute sidemete loomisega sihtriigis. Mitme riigiga võivad olla tihedalt seotud näiteks välismaal töötavad inimesed, kliimapõgenikud ja õpirändajad, kusjuures sageli on sihtriigis viibimine ajutise iseloomuga (Ahas et al 2017).

Koos inimeste mobiilsuse kasvu, lihtsama ja odavama riikide vahelise liikumise ning virtuaalse suhtluse kasvuga on kasvanud ka hargmaisu­se ulatus, mis toob kaasa vajaduse ühiskonda uut moodi lahti mõtestada. Hargmaisu­se kui protsessi käigus arendavad ning säilitavad inimesed perekondlikke, sotsiaalseid, majanduslikke, usulisi ja/või poliitilisi piiriüle­sed suhted, ühendades niiviisi oma kodumaa ja asukohamaa üheks riigipiiride üleseks tegevusruumiks (Kalev & Jakobson 2013). See tähendab, et inimeste igapäevane elu ning paljud ühiskondlikud nähtused ja institutsioonid (töökoht, elukoht, perekond jms) ei jää enam ühe riigi piiridesse (Levitt & Schiller 2004), ning mida väiksem on riik, seda tihedamaks võivad kujuneda inimeste piiriüle­sed suhtlused ja tegevused.

Hargmaisuus toob kaasa mitmeid uusi probleeme nii inimestele kui riikidele (Ahas et al 2017; Bell & Ward 2000). Hargmaist eluviisi harrastavate inimeste jaoks on probleemideks näiteks lähedastest kaugel olemine, väljakutsed peresuhete säilimisele ja/või probleemid vanematest lahus elavate laste elu, kodutuse tunne, vähenev soov lõimuda uues asukohariigis, jne. Riikidele kaasnevad samuti mitmed väljakutsed riikide kodakondsuspoliitika, elukoharegistreerimise ja maksude laekumise küsimustes, samuti maksude kogumise ja ümberjagamise osas. Sageli pole üheselt selge „kelle omad“ on hargmaised inimesed nii püsielanikkonna kui kodakondsuse vaatenurgast, tõstatades muu hulgas topeltkodakondsuse teema. Teisalt rikastab hargmaisuus nii väljarännanute elu uues asukohariigis kui

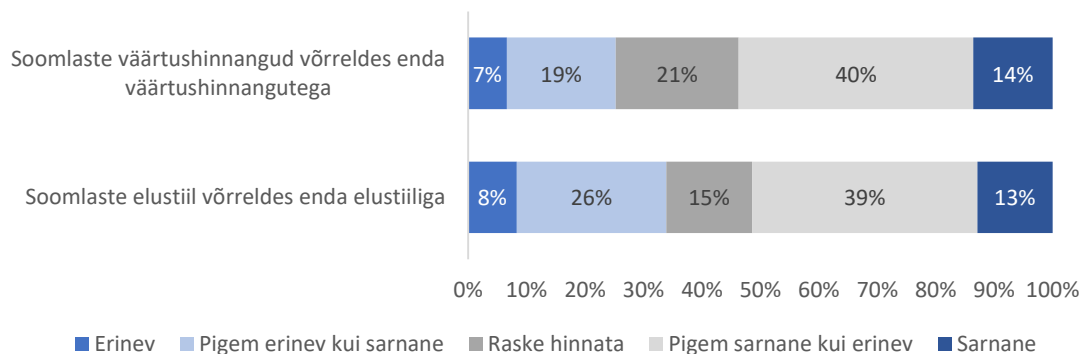
ka lähteriigi sotsiaalsed ja materiaalsed elu (Ahas et al 2017). Hargmaisusel on ajutiste rännetega võrreldav nn. kolmikvõidu efekt: (a) lähteriik saab elanikele tööd ja raha ega kaota spetsialisti ja tema peret, (b) sihtriik saab spetsialisti ja maksutulu, ega pea tegelema sisserändajate ja nende lõimimisega, (c) hargmaine inimene saab parema palga ja uusi kogemusi (Kalev & Jakobson 2013).

Hargmaisuse puhul on saanud oluliseks sotsiaalse suhtluse virtuaalne mõõde — info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võimaldab teha kaugtööd või elada e-pereelu erinevate riikide vahel või leida uus töö- ja elukoht välismaal. Arvutid ja telefonid lihtsustavad hargamistel inimestel suhelda perekonna ja sõpradega, võimaldades nä. „virtuaalset koosolemist“ ehk ühist e-pereelu. Virtuaalne koosolemine aitab säilitada peresidemeid, hoida suhteid varasemate sõpradega ning osaleda lähteriigis kodukoha tegemistes. Virtuaalne suhtluse võimaldab seega hargmaistel inimestel hoida sidemeid sihtriigiga, aga toetada elujärje paranemist päritoluriigis, tehes näiteks rahaülekandeid ühest riigist teise, kas pere ja sugulaste toetamiseks, või investeringute tegemisega päritoluriiki. Need investeeritud hõlmavad raha paigutamist kodu renoveerimisse kuni ettevõtlusinvesteeringuteni, aga ka kogukonnaprojektide toetamist ja tasulise meedia tarbimist (jälgides pärisoluriigi ajakirju, raadiot, TV-d). Hargmaised sidemed võivad mõjutada ka kolmanda sektori arengut endisel kodumaal, näiteks organisatsioonide liikmeks olemise ning oma kogemuse, uute teadmiste, ja miks mitte ka välismaal teenitud raha kasutamise kaudu erinevate kodanikuliikumiste arendamiseks.

Eestist Soome rännanute seotus Eestiga ja identiteeditunnetus

Soomes 2019. aastal läbi viidud seal elava eestlaskonna küsitluse tulemused näitavad, et **79% Eestist Soome läinud inimestest peab oma peamiseks elukohariigiks Soomet**, 7% Eestit ja 14% eestlaste hinnangul on nende peamine elukoht nii Eestis kui Soomes. Soome pidamine peamiseks elukohaks sõltub suuresti sellest, kas partner elab Eestis või on tulnud Soome kaasa (vastavalt 58 ja 91%). Soomlasest abikaasa/elukaaslasega elavatest inimestest peab Soomet oma peamiseks elukohaks koguni 98% vastanuist.

Ligikaudu pooled Soome elama asunud leiavad, et nende **väärtushinnangud ja elustiil sarnanevad või pigem sarnanevad soomlaste väärtushinnangute ja elustiiliga** (Joonis 1). Iga neljas leiab, et nende väärtushinnangud erinevad või pigem erinevad soomlaste väärtushinnangutest ja kolmandiku arvates nende elustiil erineb või pigem erineb soomlaste elustiilist. Soomlasest abikaasa/elukaaslasega elavad inimesed peavad soomlaste väärtushinnanguid ja elustiili oluliselt endale sarnasemaks kui ülejäänud Soomes elavad eestlased. Mida hargmaisem on eluviis (näiteks mida sagedasemad on Eesti külastused), seda erinevamana tajutakse väärtushinnanguid ja elustiili soomlaste omast. Näiteks leiab 8% sagedastest Eestis käijatest, et soomlastega on kerge saada inimlikku kontakti, harva Eestis käijatest arvab samamoodi aga 18%.

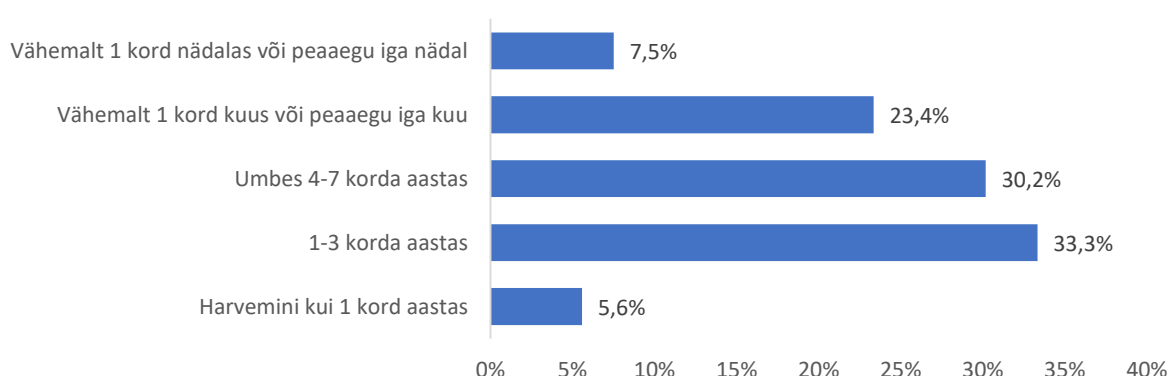

Joonis 1. Soomes elavate eestlaste elustiili ja väärtushinnangute sarnasus soomlastega.

Kontaktid Eestiga ja eestlastega Soomes

Eestis käimise sagedus ja eesmärgid

Valdav osa Soome rännanutest on Eestiga seotud ka füüsiliselt ja **külastab Eestit vähemalt korra aastas**. Ligikaudu kolmandik Soome asunuist külastab Eestit **vähemalt korra kuus**. Umbes 8 protsenti võib pidada oma ruumilise elukorralduse juures väga selgelt sellisteks inimesteks, kelle elu kulgeb rööbiti kahes riigis, sest nad külastavad Eestit vähemalt ühe korra nädalas või peaaegu iga nädal (Joonis 2). Kuigi Soomes elavatest eestlastest on ligi 40% pärit Harjumaalt (sh. Tallinn), siis Eesti rahvastiku jaotuse võrdluses on suhteliselt rohkem inimesi ära kolinud Viljandi, Jõgeva, Lääne-Viru ja Pärnu maakonnast (Joonis 3). Selgelt vähem on Soome elama asunud Ida-Virust. **Samas, Soome kolimisega muutub teatud määral inimeste füüsiline pidepunkt Eestis**. Varasemalt Harjumaal (sh. Tallinnas) või Tartumaal (st. Tartus) elanutel on hetkel peamine peatuskoht mujal Eestis (nt. Lääne, Pärnu ja Võru maakonnas).

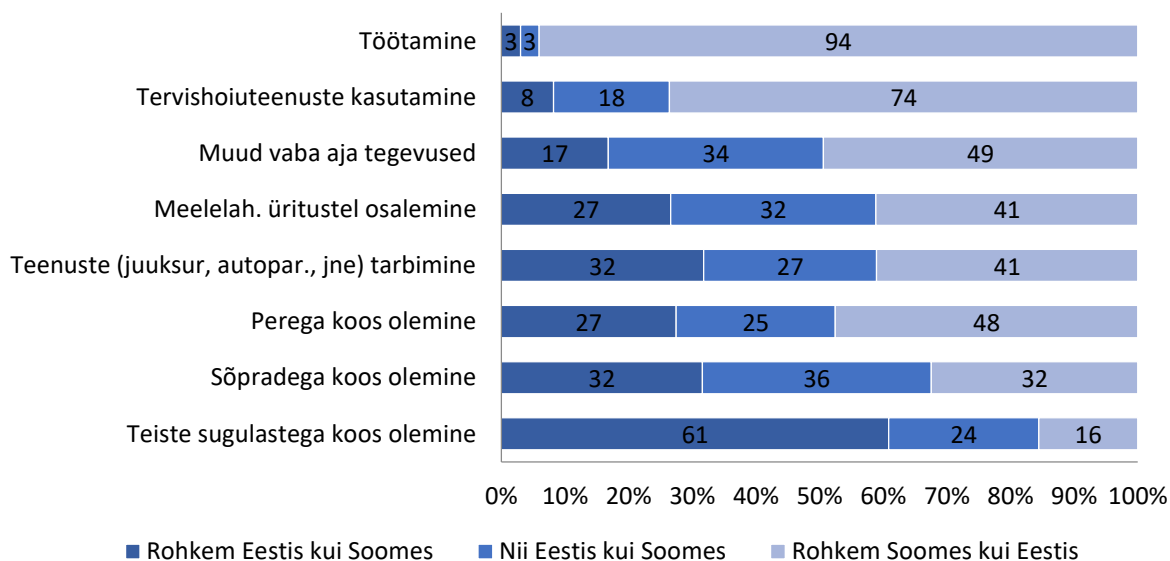

Joonis 2. Eestis käimise sagedus.

Eesti pidepunkti muutumine on seotud Eesti külastamise sagedusega. Sagedane Eestis käimine ja füüsilise kontakti hoidmine on seotud praeguse Eestis paikneva peatuskoha (sageli on see inimese pere kodu Eestis) ja Soome elukoha vahelise vahemaaga. Kui Eestit vähemalt kord kuus külastajate

hulgas on 43%-l Eestis peatumise kohaks Harjumaa, siis 1-3 korda aastas või harvem Eestit külastavate inimeste puhul on Harjumaal peatujate osakaal vaid 25%. Seevastu Eestis harva käivatel inimestel asuvad nende peamised peatuskohad pigem Ida-Viru, Jõgeva, Valga ja Võru maakonnas. **Eesti külastuse sagedus sõltub sellest, kus Soomes elatakse** — kaks kolmandikku vähemalt kord kuus Eestis käijates elab Helsingi linnaregioonis, samas kui 1-3 korda aastas või harvem Eestis käijatest elab Helsingi linnaregioonis vaid 40%.

Eestit külastades on üheks peamiseks tegevuseks sugulastega koos olemine, kuna 61% Soome asunutest kohtub sugulastega pigem Eestis (Joonis 3). Sõpradega koos olemine jaguneb mõlema riigi vahel võrdselt ja oma perekonnaga viibitakse koos pigem Soomes, kus igapäevaselt ka elatakse. Teenuste tarbimine jaguneb üsna võrdselt mõlema riigi vahel, kuigi tervishoiuteenuseid kasutatakse väga selgelt pigem Soomes (74% inimestest). **Samas erinevate tegevuste (va. töö ja sugulaste koos olemine) toimumisriik on otseses seoses Eestis käimise sagedusega ning sellega, kas oma kodumaaks peetakse Eestit või Soomet.** Näiteks igakuiselt Eestis käijatest ligi kolmandik veedab sõpradega koos aega alati Eestis, kuid harva Eestis käijate puhul on see näitaja kõigest 5%. Kõige enam tarbitakse Eestis teenuseid (juuksur, autoremont jne) — ligi 2/3 iga kuu Eestis käijatest tarbib neid teenuseid sagedamini Eestis kui Soomes. Tervishoiuteenuste kasutamises nii märgatavat erinevust ei ole — ligi pooled sageli Eestis käijatest tarbivad neid teenuseid nii Eestis kui Soomes, või sagedamini/alati Eestis.

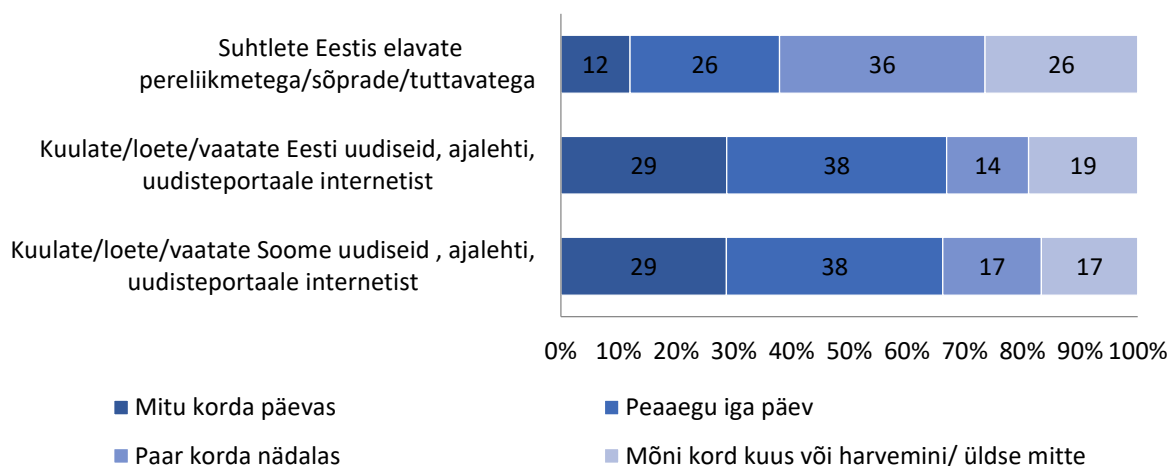

Joonis 3. Soomes elavate eestlaste tegevuskohad Eestis ja Soomes.

Eesti informumis osalemine ja sotsiaalsed kontaktid Eestiga

Üldiselt hoitakse ennast uudiste, ajalehtede ja uudisteportaalide kaudu võrdselt kursis nii Eesti kui ka Soome informuümiga (Joonis 4). Selge seos on Eesti informuümis osalemise ja füüsilise Eesti külastamise vahel — mida sagedamini külastatakse ja viibitakse Eestis, seda rohkem hoitakse ennast kursis siinse informuümiga ja vastupidi. Soome asunud hoiavad pigem sotsiaalset sidet Eestiga digitaalselt, kusjuures kolmveerand suhtleb Eestis elavate pereliikmete, sugulaste ja sõpradega vähemalt paar korda nädalas

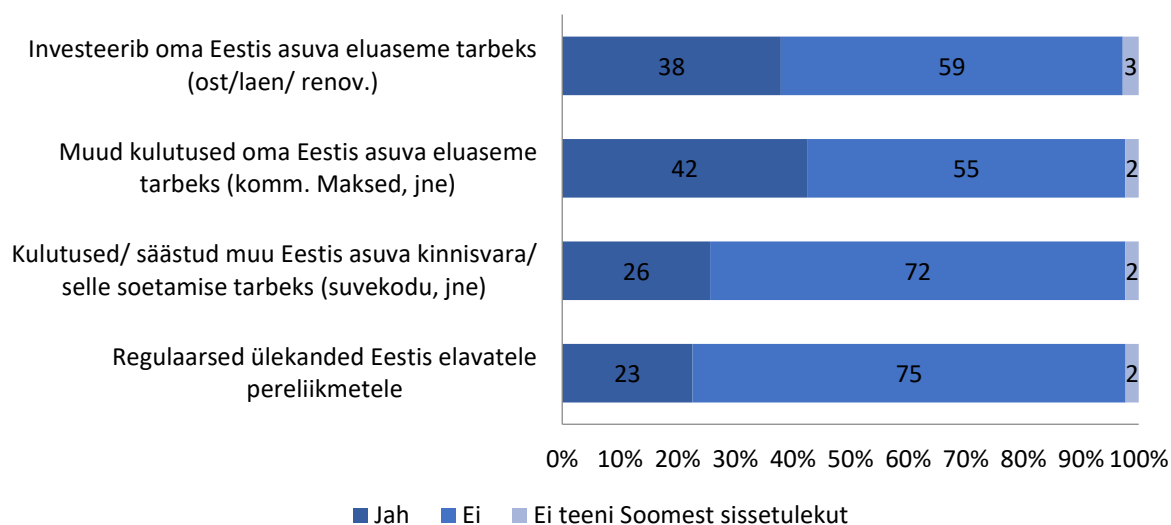
(Joonis 5). Niisamuti on aga digitaalse suhtlemise sagedus seotud otseselt füüsilise Eesti külastamise sagedusega. Kaks kolmandikku vähemalt kord kuus Eestis käijatest suhtleb oma Eestis pereliikmete, sugulaste ja sõprade peaaegu igapäevaselt, samas kui 1-3 korda aastas või harvem Eestis käijatest teeb sama sageli kõigest iga viies.

Joonis 4. Soomes elavate eestlaste suhtluse sagedus Eestiga.

Eestis kinnisvara omamine ja rahaülekanded Eestisse

Veidi rohkem kui **pooled (55%) Soome asunutest või nende leibkonnaliikmed omavad Eestis kinnisvara**. Nende hulgas, kes Eestis kinnisvara omavad, on oluliselt vähem neid, kes on eluaseme omanikuks Soomes. Eestis asuvat kinnisvara kasutavad peamiselt Soome rännanute leibkonnaliikmed või inimene ise. Ligi veerand Soomes elavatest eestlastest teeb regulaarseid ülekandeid Eestis elavatele pereliikmetele (Joonis 5). Regulaarseid ülekandeid Eestis elavatele pereliikmetele ja sugulastele teevad pigem sagedased Eestis käijad. Kaks kolmandikku igal kuul Eestis käijatest teeb oma Soomes teenitud sissetuleku eest kulutusi või säästab raha investeringuteks oma Eestis asuva eluaseme tarbeks (kommunaalmakseid teeb koguni 3/4), harva Eestis käijad (1-3 korda aastas või harvem) vaid iga viies. Pooled tihti Eestis käijatest kulutavad/säästavad teenitud raha muu Eestis asuva kinnisvara, nt suvekodu, tarbeks.

Joonis 5. Investeeringud Eestisse asuvasse kinnisvarasse ja rahaülekanded Eestisse.

Kinnisvara omamine Eesti on tugevalt seotud ka tagasipöördumiskavatsustega Soomest Eestisse. Ligi 40% neist, kes omavad Eestis kinnisvara, väljendavad kindlat kavatsust Eestisse naasta, kuna aga 19% Eestisse naasmise plaani pole. Nendest, kes Eestis kinnisvara ei oma, on Eestisse tagasirändesooov vaid 12%-l ning kindlasti väljendab tagasirände kavatsuse puudumist koguni 44%. Seega võib kinnisvara omamist Eestis pidada hargmaisust soodustavaks teguriks, ning sel viisil sideme hoidmine kodumaaga loob omakorda kindlama pinnase püsivalt Eestisse naasmiseks tulevikus.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ahas, R., Silm, S. ja Tiru, M. (2017) Eestist lähtuv hargmaisus mobiilside rändlusandmete alusel. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017 Eesti rändeajastul. <https://inimareng.ee/valjapoole-avatud-eesti/eestist-lahtuv-hargmaisus-mobiilside-randlusandmete-alusel/>

Bell, M. ja Ward, G. (2000). Comparing temporary mobility with permanent migration. *Tourism Geographies*, 2 (1), 87–107.

Drevon, G., Gerber, P., Klein, O. ja Enaux, C. (2018) Measuring functional integration by identifying the trip chains and the profiles of cross-border workers: empirical evidences from Luxembourg, *Journal of Borderlands Studies*, 33:4, 549-568

Kalev, L. & Jakobson, M. (2013) Hargmaisus Eesti-Soome ruumis. *Acta Politica Estica* nr 4, lk 95-113.

Kivisto P. ja Faist, T. (2010). *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*. London: Pine Forge Press.

Levitt, P.. ja Schiller, N. G. (2004). Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review*, 38 (3), 1002–1039.

Sheller, M. & Urry, J. (2006) The New Mobilities Paradigm. *Environment and Planning A* 38, 207–26.

Telve, K. (2017). Chapter 7. The impact of commuting on close relations. Teoses *European Borderlands: Living with Barriers and Bridges* (toim. E. Boesen ja G. Schnuer). Oxon: Routledge.